

Фідкевич Олена,
кандидат філологічних наук,
провідний науковий співробітник
відділу навчання мов національних меншин
та зарубіжної літератури
Інституту педагогіки НАПН України,
e-mail: elena.fid@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ЗВОТНОГО ЗВ'ЯЗКУ ЯК ЕТАПУ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ В 3–4 КЛАСАХ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Ключові слова: зворотний зв'язок, початкова школа, формувальне оцінювання, рефлексія.

За новим Державним стандартом початкової школи: «Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості» [1].

Вимоги до оцінювання обов'язкових результатів навчання згідно із Державним стандартом визначаються з урахуванням компетентнісного підходу, в основу якого покладено процес формування ключових і предметних компетентностей.

Утім сучасне оцінювання не зводиться лише до визначення рівня сформованості компетентності учня відповідно до очікуваних результатів. Це процес безперервного моніторингу індивідуального розвитку школярів, а система оцінювання – механізм проведення діагностико-розвивальної діяльності вчителя і учнів як повноправних учасників освітнього процесу.

У початковій школі система оцінювання – це поєднання формувального та підсумкового оцінювання.

Формувальне оцінювання відображає нове осмислення навчального процесу, в якому учень / учениця поряд з учителем стає активним суб'єктом навчання. Воно передбачає відмову від жорсткої звітності та розвиток нових оціночних технологій. Формувальне оцінювання – індивідуалізований процес, який має для учня / учениці ціннісне значення і націлений передусім на підвищення ефективності навчання. Його головна мета – підтримка кожної дитини та створення мотивації до навчання.

Модель формувального оцінювання, його основні етапи представлені в роботах англійських учених Г. Айзенка, П. Блека, Б. Блума, М. Скрівена, Д. Вільяма, С. Берта, К. Гіпса, М. О'Лірі, Л. Шепарда, В. Харлена та інших. Проблему запровадження формувального оцінювання в практику української школи досліджували науковці: Н. Бібік, О. Овчарук, О. Онопрієнко, Н. Пархоменко, А. Цимбалару, Р. Шиян та інші.

Одним із важливих етапів формувального оцінювання є етап зворотного зв'язку, який надає інформацію учням і вчителю, де вони знаходяться, допомагаючи відповісти на питання: «Де я тепер?».

Зворотний зв'язок – це інструмент, що забезпечує взаємодію учня і вчителя, учнів між собою; дає інформацію про те, як відбувається процес навчання, про досягнення та проблеми учнів з метою їх подальшого прогресу.

Принципи та умови формувального оцінювання визначають специфіку зворотного зв'язку. Він здійснюється доброзичливо, без негативних коментарів та оцінки особистості учня, акцент робиться на позитивних аспектах навчальної діяльності дітей.

Зворотний зв'язок триває впродовж всього уроку за допомогою різноманітних прийомів оцінювання, які обов'язково передбачають саме оцінювання та взаємооцінювання. Проводиться як в усній, так і в письмовій формі, за допомогою як індивідуального, так і фронтального опитування.

За результатами зворотного зв'язку вчитель оцінює процес навчальної діяльності для його корекції: підбір нових методик, прийомів, підтримка учнів. Учень, у свою чергу, також оцінює свою діяльність, отримує мотивацію для подальшої співпраці, до покращення своїх результатів. Алгоритм здійснення зворотного зв'язку в 3–4 класі такий самий, як і в 1–2. Але учні другого циклу навчання вже знайомі з прийомами зворотного зв'язку, мають розуміти його цілі. Прийоми зворотного зв'язку вже стають складнішими і спрямовуються не тільки на визначення емоційного стану дитини, рівня усвідомлення результатів навчання, власної поведінки, але й спонукають до осмислення причин і наслідків тих чи інших дій, певного настрою. Основою зворотного зв'язку є рефлексія.

Рефлексія (від лат. *reflexio* – повернення назад) у навчанні – це аналіз учнем і учителем своєї участі у процесі навчальної діяльності та якості її результатів з метою їх покращання.

Рефлексія надає учням і вчителю можливість осмислити різні чинники навчального процесу. Вона здійснюється впродовж усього уроку, а не тільки наприкінці.

Процес рефлексії містить три стадії:

1. Установлення, з'ясування (На якому етапі я знаходжуся? Як я відчуваюся?).
2. Аналіз причин (Які причини мого настрою? Чому так сталося?).
3. Планування дій (Що я хочу і можу змінити? Що для цього треба зробити?).

Утім, як показує практика, часто вчителі зупиняються на першій стадії рефлексії.

Уже в першому класі вчитель має активно залучати учнів до рефлексії. Головне, щоб питання для визначення рефлексії, не перетворилися на формальну процедуру, саме тому їх форма має змінюватися. Наведемо приклади таких питань:

1. Про що ви сьогодні дізналися? Чого ви сьогодні навчилися? Що вам сподобалося на уроці найбільше? 2. Чи хотіли б ви дізнатися більше? Чи є для вас корисною ця інформація? Чому це вас зацікавило?

1. Чи сподобалось тобі працювати у групі? Чи стане тобі у нагоді те, про що дізнався на уроці? Що привернуло твою увагу? Що тебе найбільше схвилювало? 2. Чому тобі сподобалося (не сподобалося) працювати в групі? Чому ти звернув на це увагу? Чому це тебе так схвилювало?

Інколи учні не можуть чи не хочуть відповідати на прямі питання з визначення рефлексії. Тому як у 1–2 класах початкової школи, так і в 3–4 активно використовуються різноманітні ігрові прийоми, які допомагають учителю визначити не тільки рівень знань й умінь, але й емоційно-психологічний стан учня / учениці, готовність їх до практичної діяльності. Це переважно усні форми рефлексії. У 3–4 класах активніше використовуються письмові форми рефлексії, передовсім наприкінці вивчення теми. Важливо також, щоб учні не тільки були здатні визначити власну рефлексію, але й зрозуміти її причини.

Учитель має змінювати прийоми рефлексії через певний час, для того щоб урізноманітнити цю роботу, щоб вона не набула ознак формальності. Утім не потрібно процес зміни прийомів рефлексії перетворювати на калейдоскоп.

Отже, зворотний зв'язок – це інструмент, що забезпечує ефективну взаємодію учня і вчителя, учнів між собою; дає інформацію про те, як відбувається процес навчання, про досягнення та проблеми учнів з метою їх подальшого прогресу.

Література

1. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 року № 87. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#n12> (дата звернення: 20.04.2021).

Шкребтієнко Людмила,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри психології
Київського інституту бізнесу і технологій,
e-mail: ludmilas@online.ua

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКА ТА МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Ключові слова: українська мова, особистість, дошкільник, молодший школяр.